

οι φίλοι ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

www.filoi-gnhm.gr

Έτος ίδρυσης 1978

Τεύχος 154

ΟΚΤ-ΝΟΕ-ΔΕΚ 2023

Τριμηνιαία έκδοση των Φίλων του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας

«Πάνω από τις στάχτες του αστικού πολιτισμού σας θα φυτέψουμε τα δάση των ονείρων μας»

Σπουδαίο μήνυμα, από νέους που κριτικάρουν τα κακώς κείμενα, συγχρόνως όμως οραματίζονται και τη δική τους συμμετοχή για τη διόρθωσή τους.

Προσπαθώ να βρω κι εγώ τη συμμετοχή μου σ' όλα όσα βλέπουμε και ακούμε τελευταία. Νεανική οργή μίσος, ένταση ακόμη και δολοφονίες.

Τρέμω στην ιδέα μήπως, όπως λέει ο Μάνος Χατζιδάκις, συνθίσουμε τη φρί-

κη και μας τρομάζει η ομορφιά. «Όταν δεν σε τρομάζει το τέρας, σημαίνει πως έχεις αρχίσει να του μοιάζεις».

Δε νομίζω πως οι απαγορεύσεις της πολιτείας θα εξαφανίσουν το φαινόμενο, απλά θα κουκουλώσουν το σύμπτωμα.

Πυκνώνοντας τις δράσεις παιδείας και πολιτισμού ίσως μπορούμε να απομακρύνουμε το «τέρας».

Άννα Κ-Μ

ΠΕΙΡΑΤΕΣ ΚΑΙ ΚΟΥΡΣΑΡΟΙ ΣΤΟΝ ΚΑΒΟΜΑΛΙΑ

Ιστορίες από το Κλεφταύλακο

από τον Γιάννη Ψαρράκη

Ιδιαίτερη έξαρση της πειρατείας στη Μεσόγειο υπάρχει κατά την περίοδο του Μεσαίωνα, οπότε έχουμε πλήθος ιστορικών αναφορών για πειρατές και κουρσάρους. Σήμερα, κατά κάποιο τρόπο οι δύο έννοιες θεωρούνται ταυτόσημες, αλλά δεν είναι.

Πειρατές¹ και κουρσάροι

Η ιστορία της πειρατείας είναι παλιά όσο και ο άνθρωπος ίσως.

Αναφορά για αυτήν έχουμε από τον Όμηρο που στη Ραψωδία Ξ της Οδύσσειας, στην με τον Εύμαιο συνομιλία του ο Οδυσσεύς του λέει πως ήταν πειρατής στις Αιγύπτου τα μέρη, πως στόλο είχε πειρατικό και πλούσια τα λάφυρά του.

Η αρπαγή ξένου πλούτου αλλά και ανθρώπων που τους έκαναν σκλάβους και τους πωλούσαν, είναι παράλληλη με την πορεία του ανθρώπου.

Το επάγγελμα του πειρατή δεν θεωρείται ατιμωτικό, αλλά τουναντίον έχαιρε εκτίμησης καθώς αυτό απαιτούσε τόλμη, γενναιότητα και ικανότητες.

Ιδιαίτερη έξαρση της πειρατείας στη Μεσόγειο έχουμε κατά την περίοδο του Μεσαίωνα, οπότε έχουμε πλήθος ιστο-

ρικών αναφορών για πειρατές και κουρσάρους.

Σήμερα, κατά κάποιο τρόπο οι δύο έννοιες θεωρούνται ταυτόσημες, αλλά δεν είναι. Άλλοι ήταν οι πειρατές και άλλοι οι κουρσάροι, όσο και αν μέσα στη δράση των κουρσάρων υπήρχαν και πειρατικά στοιχεία.

Οι πειρατές ήταν φτωχοί άνθρωποι οι οποίοι αδιακρίτως πειράτευαν πλοία ή οικισμούς με σκοπό την αρπαγή ξένου πλούτου προς δικό τους βιοπορισμό.

Οι κουρσάροι ήταν πλοιοκτήτες με εξοπλισμένα πλοία και αξιόμαχα πληρώματα, οι οποίοι έθεταν τις υπηρεσίες τους σε κράτος - δύναμη το οποίο τους έδινε άδεια καταδρομής σε εχθρικά πλοία ή εχθρικές πόλεις.

Η λεία ονομαζόταν κούρσο, και σε αυτό είχε μερίδιο και το κράτος ή η δύναμη που τους προμήθευε την άδεια.

Μια άλλη υπηρεσία των κουρσάρων

ήταν η συμφωνία που έκαναν με το αζημίωτο για να συνοδεύουν εμπορικά πλοία που μετέφεραν προϊόντα αξίας μέχρι να φτάσουν ασφαλώς στον λιμένα προορισμού.

Σ' αυτή την περίπτωση το μίσθωμα ονομαζόταν κούρσο, η δε συνοδεία κούρσα. Κατάλοιπό της διασώζεται στη γλώσσα των ταξιτζήδων όπου η μίσθωση μεταφορικά επιβατών ονομάζεται κούρσα. Μετά την ασφαλή παράδοση πλοίου και προϊόντων και τη λήξη της συμφωνίας μίσθωσης, οι κουρσάροι στην ανοιχτή θάλασσα γίνονταν πειρατές.

Καβομαλιάς και πειρατές

Σταυροδρόμι της θάλασσας ο Καβομαλιάς, αποτέλεσε με το Κλεφταύλακό του (κρυμμένο λιμανάκι) διαχρονικό ορμητήριο πειρατών και κουρσάρων.

Φημισμένοι πειρατές του Μεσαίωνα έδρασαν σ' αυτά τα νερά.

Ο Σ. Αργυρός στο έργο του «ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ» αναφέρει πως περίφημο άντρο και καταφύγιο των πειρατών ήταν και ο Μαλέας, όπου από εδώ διήλθε ο αρχιπειρατής Ρογήρος Λούριος που το 1292 λεηλάτησε τη Μονεμβασιά και απήγαγε πολλούς αιχμαλώτους.

Το ίδιο μέρος χρησιμοποίησε ως ορμητήριο ο αρχικουρσάρος Ρογήρος ντε Φλόρ, που για λογαριασμό της Καταλανικής Εταιρείας το 1303 καταλήστευσε τα παράλια της Λακωνικής.

Τα Βάτικα εκείνη τη χρονιά οδηγήθη-

καν σε πληθυσμιακό μαρασμό, καθώς εκτός από την πειρατική μάλιστα, δοκιμάστηκαν και από μεγάλο σεισμό που έκανε τσουνάμι και έπληξε τα παράλια.

Το ίδιο έργο συνέχισε και ο αγνώστου πατρίδας Τζιοβάνι Ντέλο Κάβο.

Το 1497 ο Τουρκοϊταλός Έρρικι συνεργαζόμενος με τον Κρητικό πειρατή Μπαρμπέτα, επιτέθηκαν στο στενό μεταξύ Καβομαλιάς και Κυθήρων σε γαλέρα προσκυνητών.

Συχνή ήταν η πειρατεία και εναντίον ομοεθνών.

Στα ίδια νερά το 1502 δύο πειρατικά από την Εύβοια και πέντε από την Μυτιλήνη λεηλατούν κρητικά πλοία.

Το 1512 ο Αχμάτ πασάς με στόλο 46 οθωμανικών πειρατικών πλοίων λεηλατεί τα παράλια των Βατίκων, των Κυθήρων και της Μάνης.

Το 1537 ο Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα λεηλάτησε τα Κύθηρα και απήγαγε 7.000 αιχμαλώτους.

Από αυτούς διάλεξαν τους πιο νέους και ρωμαλέους άνδρες για να αναπληρώσουν τις απώλειες των πειρατικών πληρωμάτων. Τους υπόλοιπους τους κατέβασαν στη θάλασσα και τους φόρτωσαν στα πλοία για τα σκλαβοπάζαρα της Μπαρμπαρίας.

Ο Μπαρμπαρόσα μάλιστα είχε καθιερώσει και τιμολόγιο σκλάβων κατ' ελάχιστο όριο:

«Άλκιμος νεανίας 30 λίραι. Γυνή νεαρά ωραία και με όλους τους οδόντας 20 λίραι. Νεανίσκοι άνηθοι 12 λίραι. Ηλικιωμένοι αλλά ικανοί να τακτοποιούν αποθήκας και να διώχνουν τους ποντικούς... όσο-όσο. Γράϊται μη επισύρουσαι την προσοχήν, ερ-

ράπτοντο εις σάκκους και ερρίπτοντο στη θάλασσα».

Ωστόσο, δεν ήταν μόνο οι αλλοεθνείς πειρατές που ήταν μάλιστα για τα παράλια και τη θάλασσα του Καβομαλιάς.

Έλληνες πειρατές συναγωνίζονταν σε αγριότητα Ξακουστούς πειρατές.

Σαν βόας που χωνεύει στου δάσους τα πυκνόκλαδα, λέει ο Καρκαβίτσας, η «Παναγία η Κλεφτρίνα» τον καπετάν Λαχτιάρα, δίχως κατάρτι και πανί παραμονεύει στο Κλεφταύλακο..... συμμαζωμένοι στις φωτιές μαυρίζουν οι κουρσάροι... κάπου σαράντα, ένας κι ένας διαλεκτοί... αρχηγός τους ο καπετάν Λαχτιάρας, δράκος ακόρταγος στην κλεφτιά και στο αίμα.

Και ο βλάμης τον ο Τρακάδας που γυμνό και φτωχό το σκέλεθρό του αναπαύεται κάτω στον κάμπο του Λαχτιού, φαρμακωμένος από τον ίδιο τον Λαχτιάρα».

Το ίδιο και ο Βουρογιώργης που το όνομά του έμελλε να ονοματίσει το Κλεφταύλακο, που από το Λάχι καταγόταν, όπως και το δεξί του χέρι και κουμπάρος του ο Κοπανάς.

Αλλά και ο Κατραμάδος, που σε εκείνο το πειρατικό ρεσάλτο στη Αγία Μαρίνα που ποδισμένο ήταν κρητικό πλοίο και τους έσφαξαν όλους, με την αντάρα και την αναταραχή έσφαξαν και το γιό του από λάθος.

Κοντά τους και ο Σαρήγκαλης που στον Καβομαλιά έστησε το σύρισμό του, με γάντζους και σχοινιά που έπιανε τα καράβια. Ο Καρκαβίτσας τον περιγράφει ως αρχιτεσλιγκα των Βατίκων, ωστόσο η τοπική παράδοση τον θέλει πειρατή.

Το επώνυμο δεν έχει διασωθεί στην τοπική κοινωνία. Ωστόσο στην ενετι-

κή απογραφή του 1788 στα Κύθηρα ανάμεσα στους πρόσφυγες από Νότια Πελοπόννησο καταγράφεται η Ειρήνη χήρα Γιάννη Σαρίγκαλου στον οικισμό Λαριώτισσα Ποταμού.

Ιστορίες και θρύλοι

Τα χωριά Λάχι και Άγιος Νικόλας είχαν πληρώσει ακριβό τίμημα στην πειρατεία και τα χωριά Καστανιά και Άνω Καστανιά κτίστηκαν ανάμεσα σε βουνά για να μην είναι ορατά από τη θάλασσα.

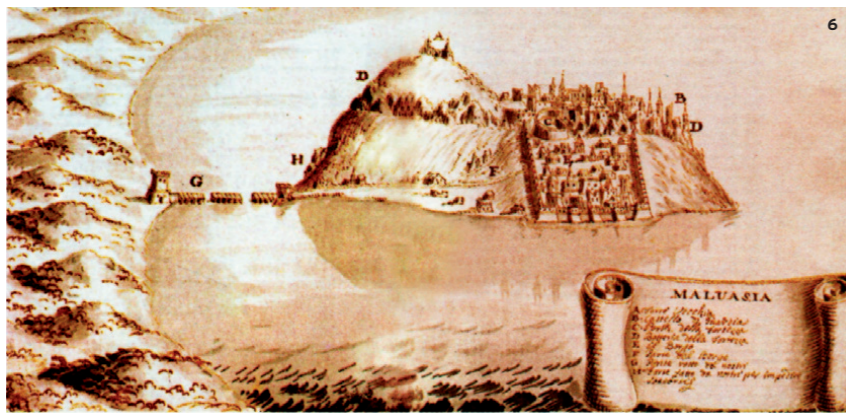
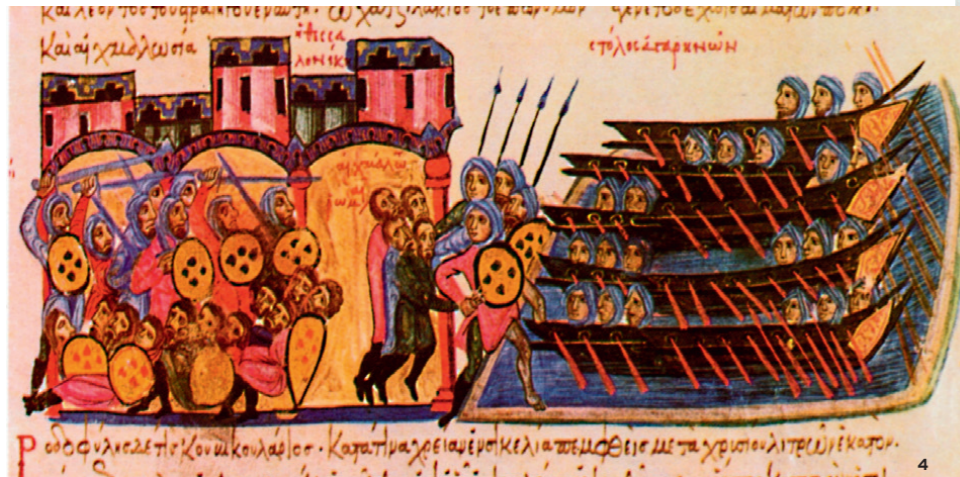
Η παράδοση του Αγίου Νικόλα αναφέρει πως εκεί που είναι σήμερα το βυζαντινό ναΐδριο του Πίσω Αγιώργη στο δάσος με τις αριές, υπήρχαν τότε δύο χωριά, το Παλιοχώρι και οι Παλιοκαλύβες.

Στη γιορτή του Αγιώργη οι κάτοικοι των δύο χωριών πανηγύριζαν, χωρίς να αντιληφθούν ότι οι πειρατές είχαν εισχωρήσει στα ηπειρωτικά και ντυμένοι με τοπικές φορεσιές είχαν αναμειχθεί στο πλήθος περιμένοντας την κατάλληλη στιγμή για να επιτεθούν.

Ανάμεσα στους πειρατές ήταν και κάποιος χριστιανός που λυπήθηκε τους ανθρώπους για τη συμφορά που τους περίμενε και προσπάθησε να βρει τρόπο να τους ειδοποιήσει και να τους βοηθήσει.

1. Από την ταινία "Πειρατές της Καραϊβικής"
2. Περιοχή Αγίας Μαρίας
3. Καβομαλιάς

4. Οι Άραβες επιτίθενται κατά της Θεσσαλονίκης
5. Νησιώτης χριστιανός σκλάβος που υπηρετούσε στα δημόσια λουτρά
6. Αν και οι κάτοικοι της Μονεμβασιός ήταν γνωστοί και δραστήριοι έμποροι, δεν περιφρονούσαν τα κέρδη που προέρχονταν από την πειρατεία
7. Ο βράχος της Μονεμβασιός
8. Ο Σουλτάνος Σουλεϊμάν και ο Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα

Μπήκε λοιπόν μπροστά στο χορό και άρχισε να τραγουδά αυτοσχεδιάζοντας στίχο συνθηματικό.

«Με μαντίλια και σερβέτες (μαντίλι δεμένο στο κεφάλι με σαρίκι) Δεν ακούτε τις τρομπέτες; Γιώργη – Γιώργη Ντελγηγιώργη Τα κακάβια (μαγειρικά σκεύη) στο κεφάλι Τα παιδιά στην αμασκάλη και κίτσι (φύγετε)».

Οι κάτοικοι κατάλαβαν και σε κάποια στιγμή σκόρπισαν και κρύφτηκαν στο δάσος σε μια σπηλιά.

Οι πειρατές τους έψαχναν και τότε ένα παιδί φοβισμένο άρχισε να κλαίει στην αγκαλιά της μάνας του.

Μία γερόντισσα φέρεται να της είπε: *«Πνίξε σκύλα το μαρό σου να γλυτώσεις το λαό σου».*

Οι πειρατές τους αντελήφθησαν και καίγοντας θειάφι στην είσοδο της

σπηλιάς (προφούμο) τους έσκασαν.

Επίσης από την τοπική παράδοση του Αγίου Νικόλα διασώζεται και άλλο συμβάν.

Σε κάποια επιδρομή τους και παιδομάζωμα οι πειρατές άρπαξαν κι ένα παιδί από το σόϊ των Παυλάκηδων που πουλήθηκε στα σκλαβοπάζαρα της Μπαρμπαριάς.

Το παιδί έκλαιγε συνέχεια και κάποια σύζυγος πειρατή (προφανώς χριστιανή αιχμάλωτη) το λυπήθηκε και το αγόρασε η ίδια. Αργότερα το εμπιστεύθηκε σε κάποιον πειρατή ώστε αν περνούσε από τα μέρη του Καρθαγιανού να το αφήσει στον τόπο του. Έτσι κι έγινε. Όταν το παιδί έφθασε στο χωριό οι χωριανοί το φώναζαν Μπαρμπαρεσάκι (αφού είχε γυρίσει από τη Μπαρμπαριά).

Έτσι έχασε το επώνυμό του και από Παυλάκης έγινε Μπαρμπαρέσος. Λέγεται πως αυτός ήταν ο γενάρχης στο σόϊ των Βαρβαρέσων.

Λέγεται επίσης πως όταν επέστρε-

ψε στον Άγιο Νικόλα έφερε μαζί του και τους σπόρους της γλυκοκολοκυθιάς που λεγόταν Μπαρμπαρέσικο κολοκύθι.

Αν θεωρήσουμε το γεγονός της τοπικής παράδοσης πραγματικό, τότε αυτό θα συνέβη αρκετά πριν το 1784, καθώς στην ενετική απογραφή των Κυθέρων του 1784 αναφέρεται το επώνυμο Βαρβαρέσος.

Στα Κύθηρα και στη Μάνη

Τα Κύθηρα, αν και πολλές φορές δοκιμάστηκαν από πειρατικές επιδρομές, οι Κυθήριοι από την αρχαιότητα υπήρξαν οι ίδιοι πειρατές.

Ο Χείλων γράφει πως καλύτερα να καταποντιζόταν το νησί με όλους τους κατοίκους του για να γλυτώσει η Λακωνική από τις επιδρομές τους.

Σπουδαίοι πειρατές αναδείχτηκαν και οι Μανιάτες.

Τόπος φτωχός η Μάνη εξώθησε

Κουρσάροι και πειρατές ελληνικής καταγωγής μετεξελίχθηκαν σε ήρωες της επανάστασης, όπως ο Λάμπρος Κατσώνης που είχε άδεια καταδρομής σε εχθρικά πλοία από του Ρώσους.

τους κατοίκους της στην πειρατεία.

Διαδεδομένη τεχνική της πειρατείας των Μανιατών ήταν η εξής: Όταν είχε κακοκαιρία κατέφευγαν σε όρμους όπου άναβαν φωτιές ώστε να προσελκύσουν διερχόμενα πλοία για να αγκυροβολήσουν. Τότε με βάρκες αυτοί επιχειρούσαν το ρεσάλτο και το κούρσεμα του πλοίου.

Αλλά δεν έλειψαν και οι Μανιάτες πειρατές με τα καράβια τους που έσπερναν τον τρόμο στις θάλασσες.

Ονομαστός Μανιάτης πειρατής ήταν ο Λυμπεράκης Γερακάρης που συνεργάστηκε άλλοτε με τους Οθωμανούς και άλλοτε με τους Βενετούς.

Και ο Νικολός ο Σάσαρης ο Μαυρονικολός, ο μονόφθαλμος που σκοτώθηκε σε μια συμπλοκή με το τούρκικο πλοίο και το μοιρολόι του διασώζεται ακόμη στη Μάνη σε διάφορες παραλλαγές:

«Καλώς τους, καλώς ήρθατε το Νικολό που αφήσατε Σώπαινε νύφη Νικολού»

γιατί συναπαντέθημα μένα καράβι τούρκικο Κί οι Τούρκοι τ' άνομα σκυλιά ερίξασι τη μπαταριά σκοτώδη ο Μαυρονικολός σκοτώδη ο Καπετάνιος μας Είχπα και καλά παθές βρε Μονομάτη Νικολό τι ζέσκονζα το ψυχικό μη (μ)πάεις κουρσάρος και ζουρμπάς μη (μ)πάεις να γδύνεις τα φτωχά.».

Η πειρατεία και το κούρσο συνεχίστηκαν τόσο στην ελληνική επανάσταση όσο και αρκετά χρόνια μετά.

Κουρσάροι και πειρατές ελληνικής καταγωγής μετεξελίχθηκαν σε ήρωες της επανάστασης, όπως ο Λάμπρος Κατσώνης που είχε άδεια καταδρομής σε εχθρικά πλοία από του Ρώσους.

Η δολοφονία του Καποδίστρια θεωρείται πως είχε αιτία την πειρατεία καθώς ο Μαυρομιάλης είχε εξασφαλίσει άδεια καταδρομής από την Ελληνική Κυβέρνηση ενώ

ο Καποδίστριας είχε θεσμοθετήσει το Λειοδικείο².

Η πειρατεία στη Μεσόγειο έλαβε τέλος με τη Διακήρυξη των Παρισίων το 1856, όταν οι Μεγάλες Δυνάμεις καθάρισαν τη Μεσόγειο από όλους τους πειρατές και άλλαξε το Δίκαιο θέτοντας στην παρανομία την πειρατεία.

Γ. Ψ.

1 Οι λέξεις «πειρατεία» και «πειρατής» προέρχονται από το αρχαίο ελληνικό ρήμα *πειράω-ω*, το οποίο σημαίνει προσπαθώ, δοκιμάζω, εξ ου και «πείραμα».

2 Λειοδικείο: Δικαστήριο για την τιμωρία της λείας που προερχόταν από κούρσα Ελλήνων πειρατών σε πλοία φιλικών προς την Ελλάδα δυνάμεων π.χ. οικογένεια Μαυρομιάλην.

ΠΗΓΕΣ

- Wikipedia
- Αρβανίτης Τάκης «Ακολουθώντας τα χνάρια του Βοιά»
- Αργυρού Σ, «Η πειρατεία»
- ΑΡΕΣΚΟΥΣΑ τόμος Α΄ 1999
- Καρκαβίτσα Α. «Λόγια της πλήρης»
- Λεκκάκου Ιωάννη «Μάνη - κοινωνική οργάνωση και ζωή»
- Λεονάρδος Γ. «Μπαρμπαρόσα ο πειρατής»
- Ομήρου Οδύσεια
- Τοπική παράδοση

Οι εικόνες 4, 5, 6 και 8 προέρχονται από το βιβλίο «Ταξίδια στις Βυζαντινές Θάλασσες», έκδοση 1997 ΥΠΠΟ - Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων.

2024

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	ΜΑΡΤΙΟΣ	ΑΠΡΙΛΙΟΣ	ΜΑΪΟΣ	ΙΟΥΝΙΟΣ	ΙΟΥΛΙΟΣ	ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
1 Πρωτοχρονιά	1	1	1	1 Πρωτομαγιά	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
6 Θεοφάνεια	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14
15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19
20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21
22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22
23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23
24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26
27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27
28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29
30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31

- 9/1 Βασιλόπιτα
- 21/1 Μουσείο Αλέκου Φασιανού
- 12, 19, 26/1 Ζοοπ-ερές συναντήσεις

- 6/2 Αμμωνίτες Ομιλία Κ. Ακουμιανάκη
- 18/2 Εκδήλωση Ζοοπ-ερές συναντήσεις

- 5/3 Γ.Σ. και ομιλία Ε. Γεωργιτσογιάννη
- 31/3 Εκδρομή στη Χαλκίδα
- 1, 8, 15/3 Ζοοπ-ερές συναντήσεις

13-14/4 ΠΑΖΑΡΙ

Για τις υπόλοιπες εκδηλώσεις του 2024 να επισκέπτεστε την ιστοσελίδα: filoi-gnhm.gr

οι φίλοι ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

φ.ο.π.ο. - Κωνσταντίνος Σαββαΐδης

24-26 Νοεμβρίου '23, εκδρομή στη Λακωνία

από την Ευγενία Ορδίτου

Πιθανολογείται ότι το Παυλοπέτρι ήταν η πρωτεύουσα του κάμπου των Βατίκων στην προϊστορική περίοδο με εμπορική σύνδεση με Ελαφόνησο - Κύθηρα - Αντικύθηρα και Κρήτη.

Παρασκευή 24/11/23

Σημείο συνάντησης η γνωστή γωνία των οδών Δηληγιάννη και Λεβίδου στην Κηφισιά. Ώρα αναχώρησης 8:30 π.μ. Όλοι εκεί, παλιοί και νέοι, βαλίτσες, φιλιά, ευχές για "καλό μας ταξίδι". Ξεκινάμε για τον νοτιότερο νομό της Πελοποννήσου, τον νομό Λακωνίας. Μετά από 4 περίπου ώρες και μία ολιγόλεπτη στάση στη διώρυγα της Κορίνθου, φτάνουμε στη Σπάρτη.

Ο καιρός υπέροχος, ευχάριστη λιακάδα και καθόλου αέρας. Τούτων δοθέντων επιλέγουμε να γνωρίσουμε την Ακρόπολη της Σπάρτης. Αφού συναντήσουμε το άγαλμα του Λεωνίδα, βρισκόμαστε στον αρχαιολογικό χώρο στη μέση ενός απέραντου ελαιώνα με πανοραμική θέα της Σπάρτης. Η εξαιρετική αρχαιολόγος κ. Νίκη Κουλογεωργίου μας ενημερώνει για την ανακάλυψη των μνημείων από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή που είχαν σταματήσει και ξανάρχισαν το 1990.

Στο χαμηλότερο τμήμα συναντάμε

μένο στο Μυστρά το 1934. Υπηρέτησε στη Γερμανία για τον αμερικανικό στρατό και εξασφάλισε για τη συλλογή του τα πρώτα drones που χρησιμοποιήθηκαν από τους Αμερικανούς

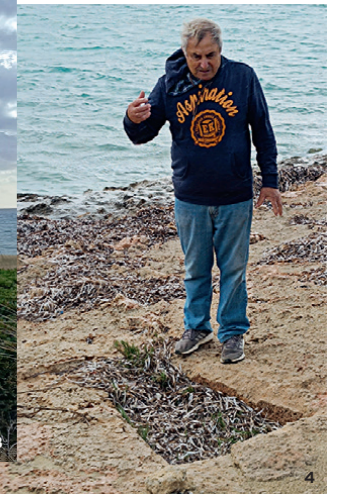
για κατασκοπευτικούς σκοπούς. Η συλλογή αυτή κέρδισε το βραβείο Guinness. Η κ. Φώτω Δεληγιάννη μας ξεναγεί με ενθουσιασμό στις 800 περίπου φωτογραφικές μηχανές. Το μουσείο άνοιξε το 2016 αλλά ο συλλέκτης δεν πρόλαβε να το δει να λειτουργεί.

Γεμάτοι εικόνες και εντυπώσεις καταλήγουμε στο εστιατόριο-μεζεδοπωλείο με το όνομα «Κάπαρη». Η εξαιρετική κουζίνα, οι πλούσιες μερίδες και οι λογικές τιμές μας αφήνουν όλους χορτάτους και ευχαριστημένους.

Μετά από διαδρομή 2 περίπου ωρών, φτάνουμε στη Νεάπολη Λακωνίας και στο ξενοδοχείο «ΓΑΙΑ Ελαία». Το ίδιο βράδυ, ο Γιάννης Ψαρράκης, Γ.Γ. του τοπικού Συλλόγου «Τουλίπα Γουλιμή» μας ενημερώνει με προβολή για τα αξιοθέατα, την πλούσια πανίδα και τη χλωρίδα της περιοχής, που θα συναντήσουμε τις επόμενες ημέρες. Μαζί του η Μαρία Αρώνη, εθελόντρια επίσης, που έχει κάνει σκοπό της ζωής της την περιθαλψη των πληγωμένων άγριων ζώων.

Σάββατο 25/11/23

Μετά το πρωινό, ο κ. Ψαρράκης, αναλαμβάνει να μας γνωρίσει το Παυλοπέτρι. Πρόκειται για μία βραχονησίδα 700 μ. ΒΑ της Ελαφονήσου και 400 μ. από την ακτή της Πούντας. Διακρίνονται τα κατάλοιπα ενός βυθισμένου οικισμού, η ύπαρξη του οποίου χρονολογείται 5.000 χρόνια πίσω. Είναι μια από τις αρχαιότερες βυθισμένες πολιτείες με ερείπια κτηριακών συγκροτημάτων, αυλές, δρόμους, θαλαμοειδείς και κιβωτιόσχημους τάφους. Ο οικισμός κατοικήθηκε από την τελική νεολιθική περίοδο (4.500 π.Χ.) και συνέχισε να επεκτείνεται και στην εποχή του Χαλκού (3.000 - 1.100 π.Χ). Τον οικισμό ανακάλυψε πρώτος ο γεωλόγος Φωκίων Νέγρης το 1904. Το 1968 το πα-

νεπιστήμιο του Cambridge πραγματοποίησε έρευνες στην περιοχή με επικεφαλής της Ελληνικής ομάδας τον γνωστό αρχαιολόγο Άγγελο Δεληβοριά.

Προσιτά από Ξηράς είναι όσα είδαμε κι εμείς. Το Νεκροταφείο στην ακτή της Πούντας, το λατομείο, το κανάλι και τη λίμνη Στρογγύλη. Πιθανολογείται ότι το Παυλοπέτρι ήταν η πρωτεύουσα του κάμπου των Βατίκων στην προϊστορική περίοδο με εμπορική σύνδεση με Ελαφόνησο-Κύθηρα-Αντικύθηρα και Κρήτη.

Για να φτάσουμε στην Πούντα χρειάστηκε να περπατήσουμε στην αμμουδερή παραλία. Εδώ θαυμάσαμε άπειρα κοχύλια και το *Jania rubens*, ένα

είδος πανέμορφου κόκκινου ή λευκού φυκιού σαν μικρή χνουδωτή μπαλίτσα. Εξαιρετικά αισιόδοξος ο συνοδοιπόρος μας ο Γιάννης Β., παρά το μικροατύχημα που είχε ξεμακραίνοντας από το «κοπάδι», συνέχισε το πρόγραμμα με λίγους επιδέσμους και χωρίς κινητό τηλέφωνο επειδή έσπασε.

Απτόητοι επιστρέφουμε στη Νεάπολη για να επισκεφτούμε το Μουσείο Ναυτικής Τέχνης και Παράδοσης με πλήθος αντικειμένων της ναυτοσύνης των Ελλήνων (ναυτικά φυλλάδια, πιξίδες, φουγάρα πλοίων, ναυτικοί κανονισμοί και επίσημες ναυτικές στολές κ.λπ.) Εντυπωσιακός ο σκελετός ενός δελφινιού σε προθήκη του μουσείου.

Συνεχίζουμε για το Σπήλαιο της Καστανιάς, ένα σπήλαιο πλούσιο σε

1. Στη διαδρομή
2. Έκθεμα στο Camera Museum
3. Προς το Παυλοπέτρι
4. Ο Ξεναγός μας Γιάννης Ψαρράκης, Γενικός Γραμματέας του Συλλόγου "Τουλίπα Γουλιμή"
5. Το κοχύλι *Janthina janthina* πάνω σε φύκος *Jania rubens*
6. Στην αρχαία ακρόπολη της Σπάρτης

πυκνότητα και ποικιλία σχημάτων, χρωμάτων και μορφών που κατατάσσεται στα καλύτερα στο είδος του σε όλη την Ευρώπη. Ένα στολίδι 3 εκατομμυρίων ετών, κόκκινοι και λευκοί καταρρά-

κτες, γιγάντιες κολώνες, «κουρτίνες» και «σεντόνια», «χταπόδια» και «κοράλλια», «ελεφαντάκια», «μανιτάρια», «πουλιά» και «εξωτικά φυτά» είναι όσα σχηματίστηκαν από ανθρακικό ασβέστιο σε κρυσταλλική μορφή, εμπλουτισμένο με οξειδία μετάλλων του υπεδάφους, που του χαρίζουν την επάχρωμη παλέτα του. Το σπήλαιο σχηματίστηκε μέσα σε ασβεστόλιθους σε διάστημα 145 έως 195 εκατ. χρόνων με σταγονορροή και δημιουργία χημικών ιζημάτων σε μια περίοδο γεωλογικών ταραχών. Η έκτασή του είναι 1.500 τ.μ., σε δύο επίπεδα αλλά επισκέψιμη είναι μία διαδρομή 500 μέτρων. Εξαιρετική ομορφιά, άριστος και ο ξεναγός μας, ο κ. Παναγιώτης, νέο παιδί με έκδηλη αγάπη για το χώρο.

Στη συνέχεια, απορούμε που οι οργανωτές μας άφησαν περίπου 4 ώρες για ανάπαυση. Μάλλον επειδή το βράδυ μας περιμένει γλέντι στο εστιατόριο «Γευσίπλους». Εξαιρετικό το φαγητό και το ντουέτο των μουσικών μπουζουκι-κιθάρα. Αλλά οι μεγάλες εκπλήξεις της βραδιάς είναι άλλες. Μιλάμε για το ζεϊμπέκικο της Έφης,

την ερμηνεία της Κωνσταντίνας πολλών λαϊκών ασμάτων (με εξαιρετική φωνή), το τραγούδι της Άννας, τους χορούς της Μαρίας και της Έλλης, αλλά και το τραγούδι και το χορό του φίλου μας του Απόστολου. Όλα αυτά ένωσαν τις παρέες και όλοι οι θαμώνες χόρεψαν με κέφι στην πίστα. Ήταν τόσο το κέφι που η κακοκαιρία «Bettina» με βροχές και θυελλώδεις ανέμους δεν στάθηκε ικανή να μας καλάσει τη διασκέδαση.

Κυριακή 26/11/23

Οι βαλίτσες στο πούλμαν και με ξεναγό τον κ. Ψαρράκη αναχωρούμε για το απολιθωμένο φοινικόδασος 15 χλμ. έξω από τη Νεάπολη, στην παράκτια περιοχή της Αγίας Μαρίας. Σεισμοί, ηφαιστειακή δραστηριότητα και γεωλογικές ταραχές οδήγησαν στην απολίθωση της παλαιοκλωρίδας πριν εκατομμύρια χρόνια. Εδώ κοντά στο ακρωτήριο Μαλέας, μετά από γεωλογικά φαινόμενα, κάτω από την επιφάνεια

7. Στο εστιατόριο "Γευσίπλους" η Κωνσταντίνα Σαββαΐδη με τους μουσικούς
8. Περιφέρεια απολιθωμένου κορμού φοίνικα
9. Απολιθωμένο χτένι
10. Περιοχή απολιθωμένου δάσους

νεια της θάλασσας, η οργανική ύλη από δέντρα κ.ά. φυτά και μαλάκια αντικαταστάθηκε από διαλύματα πυριτίου και ασβεστίου σε μία διαδικασία που κράτησε αιώνες. Βλέπουμε απολιθωμένους κορμούς αλλά και πλήθος από απολιθωμένα κοχύλια. Η περιοχή ανήκει στον Δήμο Μονεμβασίας.

Στην διαδρομή της επιστροφής ο κ. Ψαρράκης μας μιλάει για την ιστορία της πειρατείας στην περιοχή καθώς και για τη διαφορά των ρόλων των πειρατών και των κουρσάρων. Φτάνουμε στην περιοχή όπου δεσπόζει το Κάστρο των Βατίκων. Ελέγχει τον Λακωνικό Κόλπο, κοντά στα χωριά Μεσοχώρι και Φαρακλό. Είναι επιβλητικό, χτισμένο τον 7ο έως τον 9ο αι. και όπως πληροφορούμαστε στο εσωτερικό του διασώζονται δύο φούρνοι, βυζαντινός ναός και δώματα παραμονής στρατιωτών του Βυζαντίου.

Αναχωρούμε αποχαιρετώντας τους εξαιρετικούς εκπροσώπους του Συλλόγου «Τουλίπα Γουλιμή» ευχαριστώντας τους για την προσφορά τους. Συνεχίζουμε τη διαδρομή με στάση στην Μονεμβασία για καφέ, μεσημεριανό φαγητό και βόλτα. Καθοδόν προς Αθήνα, εντυπωσιαζόμαστε από την πανσέληνο και αντικρίζουμε τον χιονισμένο Ταΰγετο. Φτάνουμε στην Κηφισιά, με την υπόσχεση να ξαναβρεθούμε σύντομα στην επόμενη εξόρμηση. Καληνυχτίζουμε και επιστρέφουμε στη βάση μας γεμάτοι εικόνες, γνώσεις και εμπειρίες. Ήταν όλα υπέροχα!

Ε.Ο.

Ευχαριστούμε τον κ. Γιάννη Ψαρράκη, συνδιοργανωτή και ξεναγό στην εκδρομή μας και την κ. Μαρία Αρώνη, για την πολύτιμη συνοδεία και φροντίδα της. Χωρίς αυτούς δεν θα μπορούσε να γίνει η εκδρομή μας.

ΕΚΘΕΣΗ

Κοσμοναύτης στη γη

Μ' αυτό τον τίτλο εκτίθενται τα εικαστικά έργα, ζωγραφική και γλυπτική, του Άγγελου Γουλανδρή στην αίθουσα του γεωλογικού τμήματος του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας και στον κήπο του.

Παραθέτουμε αποσπάσματα από τον κατάλογο της έκθεσης που υπογράφει ο ιστορικός τέχνης Γιώργος Μυλωνάς.

«"Η Κατάκτηση του Διαστήματος" υπήρξε από τις πιο δημοφιλείς εκθέσεις του Μουσείου ΓΦΙ στο μακρινό 1981. Ένα πέτρινο από τη σελήνη που έστειλε η NASA στη χώρα μας, ξεσήκωσε μικρούς και μεγάλους που έσπευσαν κατά χιλιάδες να την επισκεφθούν. Ο ιδρυτής του Μουσείου Α.Γ. εμπνεύστηκε από την αποστολή στο φεγγάρι...

Δίπλα στα "πραγματικά" έργα της Νίκης, ο Άγγελος αλίευε γεννήματα της φαντασίας και με το χρώμα σάρκων καρπούς από έναν κόσμο ορατό... κράτησε την ενασχόληση αυτή περίπου ως "υπόθεση ιδιωτική", χαρίζοντας πολλά από τα δικά του "άνθη" σε σπίτια αγαπημένων...

Δεν είναι η έννοια του "Ωραίου" που τον απασχολούσε μα περισσότερο η απορία, τα ερωτήματα πάνω στο φαινόμενο του γίνεσθαι που ενεργοποιούσαν τον εσωτερικό του μηχανισμό, χρησιμοποιούσε τον όρο "κεραία" όταν θήρρευε συλλήψεις-ιδέες με ξεχωριστή σημασία...

Έχοντας ζήσει δυο παγκόσμιους πολέμους και την κατάρρευση των ολοκληρωτισμών ο Α.Γ. πίστευε βαθιά στην αποστολή του ανθρώπου προφητεύοντας ότι η διαχείριση της γης πρόκειται να γίνει το υπαρξιακό ζήτημα του επόμενου αιώνα...

Η τέχνη είναι η λοξή ματιά της ζωής, αυτό που διαφεύγει ή βρίσκεται απέναντι στη ζωή. Κι ο Α.Γ. ένωθε πως κρατά μέσα στην τέχνη το αθώο βλέμμα του παιδιού ανεπηρέαστος από το γύρισμα του χρόνου.

Σαν κοσμοναύτης, λέμε εμείς, που έβλεπε τη γη από μια διάσταση απόκοσμη, από την αθέατη όψη του φεγγαριού».

Και από το σημείωμα της σημερινής Προέδρου του Μουσείου, Φαλής Βογιατζάκη παραθέτουμε επίσης αποσπάσματα.

«Έζησα από κοντά το έργο του επί τριάντα χρόνια και η καθημερινή συμπεριφορά του ήταν σχολείο για μένα. Μας δίδαξε να βρίσκουμε τα πράγματα που μετράνε στ' αλήθεια σ' αυτόν τον κόσμο, να αναζητούμε την ουσία και να αντιστεκόμαστε

στις προκλήσεις της καθημερινότητας καθώς και να αντιμετωπίζουμε τους ανθρώπους με βαθιά κατανόηση...

Το πολύπλευρο έργο του, η εκφραστική δημιουργία και ο βαθύς τρόπος επικοινωνίας του με τη ζωή εμπνέουν τους ανθρώπους του Μουσείου. Έχοντας αφομοιώσει τις ιδέες και το όραμά του ακολουθούμε τις κατευθύνσεις του και συνεχίζουμε το έργο του προς μια αειφορική οικουμενική ανάπτυξη».

Επιμέλεια έκθεσης: Λάμπης Θεοδωρόπουλος, καλλιτεχνικός διευθυντής του ΜΓΦΙ, Γιώργος Μυλωνάς, ιστορικός τέχνης και Μαρία Ξανθάκου.

ΔΙΑΡΚΕΙΑ έως το τέλος Φεβρουαρίου

Τα έργα της έκθεσης διατίθενται προς πώληση με σκοπό τη στήριξη του έργου του Μουσείου.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΠΟΥ ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΜΕ

Ιανουάριος - Μάρτιος 2024

Περισσότερα στο:
www.filoi-gnhm.gr

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Τρίτη 9 Ιανουαρίου στις 7:30 μ.μ.

στο Café Αμμωνίτες σας καλούμε στην κοπή της βασιλόπιτας. Συμμετοχή 45€ για τα μέλη και 50€ για τα μη μέλη.

Κυριακή 21 Ιανουαρίου

θα επισκεφθούμε το Μουσείο Αλέκου Φασιανού.

Zoom-ερές συναντήσεις

της Παρασκευής για τα μέλη 12, 19 και 26/1, 6:30 - 8:00 μ.μ.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Τρίτη 6 Φεβρουαρίου στις 6:30 μ.μ.

στο Café Αμμωνίτες ο ομότιμος καθηγητής του τμήματος επιστήμης της φυτικής παραγωγής του Γεωπονικού Πανεπιστημίου κ. **Κώστας Ακουμιανάκης**, θα μας μιλήσει με θέμα: «Συμβολή των άγριων χόρτων (λαχανευόμενα) στη διατροφή του ανθρώπου» με ταυτόχρονη προβολή.

Κυριακή 18 Φεβρουαρίου

πιθανή επίσκεψη στην Εθνική Πινακοθήκη.

Zoom-ερές συναντήσεις

της Παρασκευής για τα μέλη 2, 9, 16 και 23/2, 6:30 - 8:00 μ.μ.

ΜΑΡΤΙΟΣ

Τρίτη 5 Μαρτίου στις 6:30 μ.μ.

στο Café Αμμωνίτες θα γίνει η ετήσια Τακτική Γενική Συνέλευση των μελών και αρχαιρεσίες για την ανάδειξη νέου Διοικητικού Συμβουλίου και Εξελεγκτικής Επιτροπής. Μετά το τέλος της Συνέλευσης η ιστορικός τέχνης και πολιτισμού, καθηγήτρια κ. **Ευαγγελία Γεωργιτσογιάννη** θα μας μιλήσει με θέμα: «Στα βήματα των Ελλήνων Ευεργετών στα Βαλκάνια».

Κυριακή 31 Μαρτίου

θα γίνει ημερήσια εκδρομή στη Χαλκίδα και στο κτήμα της κ. Ντένης Ψαλλίδα-Τερζάκη.

Zoom-ερές συναντήσεις

της Παρασκευής για τα μέλη 1, 8 και 15/3, 6:30 - 8:00 μ.μ.

13 - 14 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ:

info@filoi-gnhm.gr ή στο 210-8083289, 10:00-13:00

Για την έντυπη μορφή του τεύχους αναζητείται χορηγός

Έτος ίδρυσης 1978

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:

ΦΙΛΟΙ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ
ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
Λεβίδου 13, 145 62 Κηφισιά
ΤΗΛ./ΦΑΞ: 210 8083289, 210 8015870

E-MAIL: info@filoi-gnhm.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Άννα Κρεμέζη-Μαργαριτούλη

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Μπετίνα Βρανά, Ειρήνη Ζαχαροδήμου,
Βάσω Κούσουλα, Κωνσταντίνα Σαββαΐδη
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ: defrost design

ISSN 2623-4734

WEBSITE: www.filoi-gnhm.gr

Facebook: Φίλοι Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας

Instagram: friends_gnhm

YouTube: ΦΙΛΟΙ Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας

